

Pitäjä, joka muuttui neljäksi kunnaksi ja sen jälkeen yhdeksi

Kemiö on yksi Varsinais-Suomen vanhimmista kirkkopitäjistä. 1600- ja 1700-luvuilla Dragsfjärd (1694), Hiittinen (1695) ja Västanfjärd (1794) muodostivat omat kappeliseurakuntansa, joilla oli omat kirkonkokouksensa. Kun Suomi liitettiin Venäjän keisarikuntaan vuonna 1809, säilytettiin ruotsalainen paikallisen itsehallinnon malli, jossa keskeisessä asemassa oli kirkon johtama pitäjänkokous. Se vastasi muun muassa terveydenhuollosta, palovakuutuksesta ja kättilöpalveluista. Papistolla oli paljon vaikutusvaltaa, mutta myös talonpojat osallistuivat päätöksentekoon.

Väestön kasvaessa myös pitäjien tehtävämäärä kasvoi. Vuoden 1852 köyhäinhuoltojärjestelmän uudistus ja vuoden 1858 kansakoulu-uudistus toivat pitäjille suuremman vastuun koulutuksesta, sosiaalihuollosta ja infrastruktuurista. Lopulta vuonna 1865 astui voimaan kunnalliset asetus, jossa pitäjänkokous korvattiin kuntakokouksella ja kunnallislautakunnalla. Kemiöstä, Dragsfjärdistä, Västanfjärdistä ja Hiittisistä tuli kuntia. Kirkko ja siviilihallinto erotettiin siis muodollisesti toisistaan, vaikka papeilla olikin usein edelleen tiettyä vaikutusvaltaa asioihin.

Kuntakokous

Kuntakokous oli kunnan ylin päättävä elin, joka käsitteli muun muassa köyhäinhuoltoon, terveydenhuoltoon, kouluihin, yleiseen järjestykseen ja verotukseen liittyviä asioita. Kokouksia pidettiin vähintään kolmesti vuodessa. Äänioikeus oli vain varakkailla miehillä sekä täysivaltaisilla, naimattomilla naisilla, ja äänten määrä määräytyi varallisuuden mukaan. Kemiössä ensimmäinen kokous pidettiin pitäjäntuvassa vuonna 1867. Siinä käsiteltiin hädänalaisten auttamista, köyhien työllistämistä sekä tanssitapahtumien järjestyssääntöjä. Dragsfjärdissä ensimmäinen kokous pidettiin vuonna 1872 kirkon tiloissa. Kirkon ja kunnan eriyttämisestä huolimatta myös kirkollisia asioita käsiteltiin pitkään. Kokouksen puheenjohtajana toimi pappi Ludvig Wennerström. Västanfjärdissä ensimmäinen kuntakokous pidettiin puolestaan vuonna 1872, ja sen puheenjohtajana toimi kappalainen. Kirkolla oli edelleen paljon vaikutusvaltaa, ja kunnan varoja käytettiin myös kirkollisiin tarkoituksiin. Hiittisissä ensimmäinen kuntakokous pidettiin vuonna 1873. Ensimmäiset siellä tehdyt päätökset liittyivät salakapakoihin ja vaivaishuoltoon.

Kunnanvaltuustot

Vuoden 1917 kunnallislain myötä kunnanvaltuustot muuttuivat pakollisiksi. Ne olivat kuntien korkein päätöksentekuelin, ja niiden jäsenistön valitsivat kunnan äänioikeutetut asukkaat. Kemiönsaaren entisissä kunnissa kunnanvaltuustot otettiin käyttöön vuosien 1907–1918 aikana, usein pitkien keskusteluiden jälkeen. Valtuusto korvasi vähitellen kunnalliskokouksen ja lisäsi paikallista osallistumista päätöksentekoon. Kemiön kunnassa valtuusto perustettiin pitkällisten neuvotteluiden jälkeen vuonna 1917. Dragsfjärdissä ensimmäinen kunnanvaltuusto valittiin jo vuonna 1907, ja sen kokouksissa käytiin alusta alkaen vilkasta keskustelua. Västanfjärdissä ensimmäisen kunnanvaltuuston alkutaival vuonna 1918 oli poliittisten erimielisyyksien vuoksi myrskyisä. Samaisena vuonna valittiin myös Hiittisten ensimmäinen valtuusto, ja sisällissodan vaikutukset ulottuivat myös sen kokoonpanoon. 1900-luvulla valtuustoissa käsiteltiin paikallisia asioita, kuten kouluja, terveydenhuoltoa ja kunnan infrastruktuuria.

Kunnankansliat

Kemiöön rakennettiin vuonna 1863 ensimmäinen pitäjätupa, josta tuli myöhemmin kunnantalo. Useiden remonttien, muuttojen ja ahtaissa työskentelyoloissa vietettyjen vuosien jälkeen vuonna 1953 rakennettiin uusi, arkkitehti Wäinö Palmqvistin suunnittelema kunnankeskus, jossa oli kanslia, kokoustiloja, asuntoja ja hoitotiloja. Dragsfjärdissä kokouksia pidettiin kirkossa ja kouluissa. Kärra sai oman kunnantalonsa vuonna 1927. Taalintehtaalle rakennettiin Hiittisten kanssa yhdistymisen jälkeen uusi virastotalo, joka avattiin vuonna 1975. Västanfjärdissä kokouksia pidettiin kirkossa, kouluissa ja yhdistystiloissa ennen kuin Vårbacka gård muutettiin kunnantaloksi vuonna 1947. Hiittisissä kokouksia pidettiin pitkään yksityiskodeissa ja kouluissa. Vuonna 1966 kunnankanslia sai pysyvät tilat Kasnäsiestä. Rakennuksessa toimi arkisto sekä kesäisin avoinna ollut kanslia.

Kuntavaalit

Kemiössä Ruotsalainen kansanpuolue (RKP) hallitsi ensimmäisiä valtuustokokouksia. Sosialistiset puolueet alkoivat saada paikkoja vuodesta 1921 alkaen ja vahvistivat asemaansa 1930-luvulla. Toisen maailmansodan jälkeen sosialidemokraatit (SDP) kasvoivat, mutta RKP pysyi yhä suurimpana puolueena. Kokoomus alkoi saada jalansijaa 1970-luvulla. Ennen vuoden 2009 kuntaliitosta RKP:llä oli 12 paikkaa, SDP:llä 5, Keskustalla 3 ja Kokoomuksella 1 paikka. Dragsfjärdissä vasemmistolla oli ajoittain enemmistö 1920-luvulta lähtien. SDP hallitsi vuosina 1926–1937, kun taas 1950-luvulla Vasemmistoliiton edeltäjästä SKDL:stä tuli suurin puolue. 1980-luvulta alkaen RKP:n asema vahvistui, vasemmisto puolestaan menetti kannatustaan. Ennen kuntaliitosta RKP:llä oli 11 paikkaa, SDP:llä 7 ja Vasemmistoliitolla 3 paikkaa. Västanfjärdissä politiikalle olivat ominaisia vahvat paikalliset intressit. Vuoden 1947 jälkeen RKP:llä oli enemmistö (10–13 paikkaa) ja tärkein oppositiopuolue oli SDP. Kyläpolitiikka oli edelleen voimissaan. Hiittisiin perustettiin RKP:n paikallisosasto vuonna 1906, eikä Hiittisten kunnanvaltuustossa ole ollut muiden puolueiden edustajia. Sen sijaan kunnan päätöksentekoa ohjasi kyläpolitiikka.

Kuntaliitokset

Vuonna 1967 aloitettiin keskustelut Dragsfjärdin ja Hiittisten kuntien yhdistämisestä. Valtioneuvosto hyväksyi yhdistymisen seuraavana vuonna, ja se astui voimaan 1. tammikuuta 1969. Kunnan uudeksi nimeksi tuli Dragsfjärd. Uudessa kunnanvaltuustossa oli 21 valtuutettua, joista 18 oli Dragsfjärdistä ja 3 Hiittisistä. Kunnan hallinto keskitettiin Dragsfjärdiin. Esitys Hiittisten kunnan eriyttämisestä jälleen omaksi kunnakseen hylättiin vuonna 1990. Vuonna 2005 perustettiin Kemiönsaaren kuntien yhteinen työryhmä, jonka tehtävänä oli tutkia erilaisia yhteistyömalleja, joita Kemiönsaarella voitaisiin toteuttaa. Kemiönsaaren kunta perustettiin vuonna 2009.

Koulut

Kirkolla oli vuosisatojen ajan keskeinen rooli väestön luku- ja kirjoitustaidon edistäjänä. Ensimmäinen koulu, Kimito Pedagogi, perustettiin vuonna 1649 Axel Oxenstiernan aloitteesta. Vuonna 1864 Gundbyhyn perustettiin yksityinen koulu, ja vuonna 1873 pitäjätuvassa aloitti kunnallinen tyttökoulu. Vuonna 1882 perustettu Vretan kansakoulu oli Kemiön kunnan ensimmäinen kansakoulu. Koulu toimi eri muodoissa vuoteen 2004 asti. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa perustettiin lukuisia uusia kouluja. Vestlaxin koulu aloitti toimintansa vuonna 1891 ja se suljettiin vuonna 1974. Rugnolan koulu toimi vuosina 1896–1951, Sjöläxin koulu 1896–1962,

Wijkin koulu Kalkkilassa 1899–1963 (suom.), Helgebodan kansakoulu 1903–1973, Frjodböle 1906–1967, Pederså 1910–1978 Tjuda 1911–2010, Strömma/Dahlby 1907–1973 (suom), Gammelby 1921–1974, Östermark 1913–1963, Kyrkbacken (pitäjätupa) 1921–1965, Västankärr 1933–1963 (suom.), Påvalsby 1934–1975, Torsböle 1943–1979 (suom.), Mjösund 1946–2010 (suom) ja Kiila 1946–1977 (suom.). Evakkolapsille tarkoitettu Säkkijärven koulu toimi vuosina 1944–1945. Vuonna 1980 Torsbölen koulu sai nimekseen Keskuskoulupiirin ala-aste, jonka yhteydessä se muutti Koulukeskukseen Engelsbyssä.

Oppivelvollisuuden jatkoksi ja työelämään valmentavaksi kouluksi tarkoitettu kansalaiskoulu aloitti toimintansa vuonna 1961. Ruotsinkielinen koulu toteutettiin Kemiön ja Västanfjärdin kuntien yhteistyönä, suomenkielinen Kemiön ja Dragsfjärdin yhteistyönä. Vuonna 1972 kansalaiskoulut muutettiin peruskoulun yläasteiksi. Kimito svenska samskola perustettiin vuonna 1949. Lukiokoulutus alkoi vuonna 1968, ja ensimmäiset ylioppilaat valmistuivat vuonna 1971.

Dragsfjärd

Ensimmäinen yksityiskoulu perustettiin Taalintehtaalle vuonna 1854. Se muutettiin kaksikieliseksi vuonna 1862 ja kunnalliseksi vuonna 1927. Kakasikielinen koulu jaettiin kahteen osaan 1800-luvun lopulla. Taalintehtaan kansakoulu muutti uuteen koulurakennukseen vuonna 1908. Ytterkullan koulu avattiin vuonna 1878, ja se oli kunnan ensimmäinen kansakoulu. Koulu suljettiin vuonna 2010. Björkbodassa toimi vuodesta 1900 lähtien myös ruukkikoulu, joka siirtyi kunnan omistukseen vuonna 1911. Koulu lakkautettiin vuonna 2010. Kouluja oli myös Skinnarvikissa (1900–1958) ja Söderlångvikissa (1907–1995). Vuonna 1958 avattiin kansalaiskoulu ja vuonna 1962 kunnallinen keskikoulu. Dragsfjärdin suomenkieliset oppilaat ovat käyneet yläasteensa Kemiössä 1970-luvulta lähtien.

Västanfjärd

Västanfjärdin ensimmäinen kansakoulu perustettiin vuonna 1874. Kirkon lähelle rakennettiin vuonna 1875 koulurakennus, ja koulu sai nimekseen Kyrkskolan. Tyttöjä otettiin aluksi kouluun vain kesäkuukausiksi, mutta vuodesta 1886 lähtien ympärivuotisesti. Väestön kasvaessa oli myös perustettava uusia kouluja. Östanån kylään perustettiin vuonna 1894 yksityinen koulu, joka siirtyi kunnan alaisuuteen vuonna 1896. Nivelaxiin valmistui uusi koulurakennus vuonna 1898. Brännbodan kansakoulu toimi vuosina 1905–2009, Söderuddenin koulu vuosina 1912–1952 ja Kälkestadin kansakoulu vuosina 1910–1968.

Hiittinen

Hiittisten ensimmäinen kansakoulu perustettiin vuonna 1889. Myöhemmin kouluja perustettiin myös Högsåraan 1897–1967, Rosalaan 1908–, Biskopsöhön 1919–1962 ja Öröhön 1943–1971. Muun muassa Vänössä, Bengtskärissä ja Kasnäsissä toimi lyhytaikaisesti useita yksityisiä kouluja.

Anne Bergström

FM, museoamanuenssi